

EKSAMEN

Emnekode: SFB17013	Emnenavn: Etikk og samfunnsansvar
Dato: 7. mai, 2019	Eksamenstid: 09:00-12:00
Hjelpemidler: Ingen	Faglærere: Søren Wenstøp
Om eksamensoppgaven og poengberegning: Oppgavesettet består av 2 sider inklusiv denne forsiden. Kontroller at oppgavesettet er komplett før du begynner å besvare oppgaven.	
Sensurfrist: Karakterene er tilgjengelige for studenter i Studentweb. Må settes!	

Eksamensoppgave – Etikk og samfunnsansvar, våren 2019

Om eksamensoppgave:

Eksamensformen er tre-timers skriftlig digital eksamen. Eksamensoppgaven består av fem ulike oppgaver som teller likt (venktinger er indikert for hver oppgave). I alle oppgavene er det viktig an man knytter besvarelsen til pensum og til stoffet som har blitt presentert og diskutert i forelesningene.

Oppgave 1 (20%):

Beskriv det du anser som det viktigste verktøyet i 'den etiske verktøykassen' og forklar hvorfor du anser nettopp dette som spesielt viktig (slik du ser det). Du kan gjerne knytte forklaringen til et teoretisk rammeverk du synes har noe for seg.

Oppgave 2 (20%):

Beskriv de tre hovedtypene rettferdighet. Spesifiser hvilken form for rettferdighet du ville tillegge mest vekt og minst vekt i behandlingen av dine ansatte dersom du var leder i en stor organisasjon, og forklar hvorfor. Du kan gjerne knytte forklaringen til praktiske etiske prinsipper, betraktninger rund 'myk' og 'hard' etikk, og/eller etisk teori.

Oppgave 3 (20%):

Redegjør for hvilke former for moralsk frakobling (dvs. moralsk utkobling) vi har (i følge Albert Bandura sitt rammeverk). Gi et eksempel på hvordan moralsk frakobling kan føre til korrupsjon.

Oppgave 4 (20%):

Forklar essensen i Frans De Waal sin kritikk av det han kaller 'overflateteorien'.

Oppgave 5 (20%):

Hva ligger det i tanken om etikk som et 'samfunnsmessig prosjekt'?

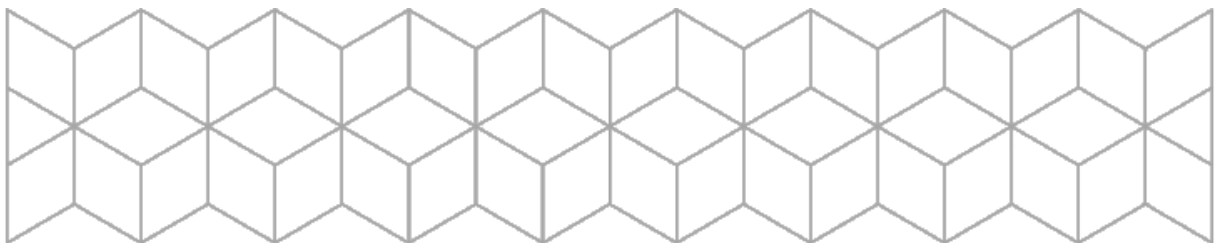
Lykke til!

Sensorveiledning

Oppgave 1:

- Jeg anser dette som en temmelig lett oppgave.
- Kandidaten forventes kun å diskutere ett prinsipp fra den etiske verktøykassen, men kan godt diskutere flere.
- Vi har vært gjennom fem prinsipper i «den etiske verktøykassen»:
 - Ikke-skade-prinsippet:
 - Du bør (skal) ikke skade andre gjennom dine handlinger.
 - Dekker alle intenderte handlinger.
 - Omfatter også enkelte uintenderte handlinger som resulterer av (grov) neglekt eller (grov) uaktsomhet.
 - «Den hippokratiske eden» som eksempel: «... Jeg skal bruke diett til de sykes beste etter egen evne og vurdering og avstå fra å skade eller gjøre urett ...»
 - I moralske dillemmasituasjoner bryr vi oss typisk om andres smerte (Christov-Moore et al., 2017).
 - Barmhjertighetsprinsippet:
 - Du bør handle slik at det gavner andre.
 - Passer med naturlig tilbøyelighet til å ville andre vel.
 - Går «lenger» enn ikke-skade-prinsippet. Man oppfordres til aktivt å handle godt.
 - Viktig i all økonomisk handel; en handelsavtale bør være gjensidig lønnsom. Derfor ikke bare etisk prinsipp, men et prinsipp som kan avdekke forretningsmuligheter og gode forretningsrelasjoner.
 - Relatert emosjon: Omsorg/kjærlighet (*agape*)
 - Åpenhetsprinsippet:
 - Du bør i forkant av beslutningen være villig til å forsvare den åpent overfor alle relevante parter.
 - Man må kunne stå inne for det man gjør uansett hva utfallet måtte bli.
 - Forskjellig opportuniste og spekulering rundt hvor sannsynlig det er at man vil måtte forsvare beslutningen.
 - Gjennomsiktighetsprinsippet: Et ytterligere prinsipp som oppfordrer til gjennomsiktighet og innsyn utenifra.
 - Litteratur: Kvalnes (2015).
 - Likhetsprinsippet:
 - Like tilfeller bør behandles likt.
 - Ulik behandling krever moralsk relevant forskjell.
 - Forskjellsbehandling krever en gjennomtenkt etisk argumentasjon på plass før den finner sted.
 - Høy praktisk relevans.
 - Eksempel: Måten en leder behandler sine ansatte. Man bør stort

- sett unngå særbehandling.
- Relevante emosjoner: Egalitær rettferdighet (sekundær), sinne/harme (primær).
- Litteratur: Kvalnes (2015).
- Føre-var-prinsippet:
 - Man bør ta skritt i forkant for å hindre at noe går galt snarere enn å komme i en situasjon der man må rette opp det som har gått galt i etterkant.
 - Det er ofte mer kostbart å rette opp i etterkant.
 - Noen ganger er det umulig å rette opp i etterkant.
 - «Bedre føre var enn etter snar».
 - Relevant emosjon: Frykt (primær).
- Som ramme for disse prinsippene kan kandidatene for eksempel benytte en av de normative teoriene vi har vært gjennom:
 - Dydsetikk
 - Pliktetikk
 - Konsekvensetikk
 - Rettferdighetsteorier:
 - Meritokratisk rettferdighet (Mulligan)
 - Egalitær rettferdighet (Rawls)
 - Libertinsk rettferdighet (Nozick)

Oppgave 2:

- Her må kandidaten rangere minst to av tre relevante rettferdighetsteorier.
- Alle de tre (gjærne fire) rettferdighetsteoriene må redegjøres for.
- Rettferdighetsteorier:
 - Meritokratisk rettferdighet (Mulligan) «Lønn i forhold til egen innsats er rettferdig»
 - Egalitær rettferdighet (Rawls) «Lik fordelig/behandling er rettferdig»
 - Libertinsk rettferdighet (Nozick) «Man fortjener det man har, og det man får gjennom flaks/uflaks eller avtale/transaksjoner»
 - (Psykologisk rettferdighet: Mer kompleks, kontekstavhengig, og basert på følelser)
- Besvarelsen bør knyttes til ledelse, organisasjonskonteksten, og moralpsykologi og/eller relasjonell etikk.
- Besvarelsen kan gjerne knyttes til skillet 'myk' og 'hard' etikk. Myk etikk som er pragmatisk, kompromiss-søkende, fleksibel, med rom for unntak, mer vekt på følelser og mindre på regler, og ikke-absolutistisk. Hard etikk er det motsatte.
- Besvarelsen kan gjerne knyttes til ett eller flere av de fem prinsippene i den etiske verktøykassen (se veiledning vedr. oppg. 1).

Oppgave 3:

- Denne deloppgaven anser jeg som moderat vanskelig.
- Oppgaven tar utgangspunkt i rammeverket til Albert Bandura (2016) rundt de åtte (ni) moralpsykologisk mekanismene han kaller frakobling (eller «utkobling»):
 1. Moralsk rettferdiggjørelse:
 - En moralsk aktør gjør normalt ikke en umoralsk handling uten å konstruere et narrativ som rettferdiggjør handlingen for seg selv (eventuelt også andre). Umoralske handlinger kobles ofte til sosialt aksepterte verdier, mål, dyder, etc.
 - Frakobler moral og handling; en moralsk avsporing.
 - Den som kan få deg til å tro absurditeter (psyko-sosial makt) kan få deg til å begå grusomme handlinger.
 - Nivåer: Individ, gruppe, organisasjon, industri, samfunn.
 - Eksempel: «Grådighet er en dyd» (amplifisert i organisasjoner) ...
 - «det er OK å lure kundene, dersom vi tjener på det» ... «alle kompetitive bedrifter gjør det».
 - Praktisk eksempel: Sanlu-caset med melamin i melk (2008).
 2. Eufemistiske merkelapper:
 - Bruke ord som får en umoralsk handling til å virke mer tilforlateglig, sosialt akseptabelt, eller respektabelt.
 - Reduserer det psykologiske ansvaret for handlingen.
 - Saniterende funksjon.
 - Eksempel: «Jeg bare låner denne litt» (i stedet for 'burke uten lov', eller 'stjele').
 3. Fordelaktig sammenligning:
 - Sammenligne en dårlig handling med en som er verre.
 - Senker den psykologiske listen for hva som virker «normalt».
 - Øker handlingens psykologiske tolererbarhet.
 - Eksempel: «Det han gjorde var mye verre».
 4. Forskyvning av ansvar:
 - En person, gruppe, organisasjon reduserer det psykologiske ansvaret for sin umoralske handling ved å skyve hele eller deler av ansvaret over på en annen part, ofte kombinert med et passende konstruert narrativ.
 - Eksempler: «Jeg fulgte bare ordre», «Vi oppfylte bare kundens preferanser».
 5. Ansvarspulverisering:
 - En person, gruppe, eller organisasjon presenterer det som uklart hvem som egentlig bærer ansvaret en umoralsk handling de har begått.
 - Spesielt ofte i kombinasjon med «kollektivt ansvar».

- Eksempel: Tilskuereffekten (dess flere tilskuere dess mindre sannsynlighet for at noen griper inn)
6. Ignorering eller trivialisering av konsekvenser:
 - En person, gruppe, eller organisasjon ignorerer eller trivialisere hvor ille konsekvensene av deres handlinger er (eller vil bli), og
 - reduserer derigjennom det psykologiske ansvaret (og behovet for selv-sensur).
 - Løfte frem positive aspekter ved konsekvensene: «Ja, maten er kanskje dårlig, men porsjonene er i alle fall små».
 - Ignorere konsekvensene (f.eks. harde former for pliktetikk?).
 - Fornekte/benekte konsekvensene: «Ingen ble skadet».
 - Trivialisere konsekvensene: «Det var ikke så ille».
 - Fatalisme: «Konsekvensene var uunngåelige, likevel»
 7. Dehumanisering:
 - Man kan unngå ubehagelige moralske følelser som empati, skyld, skam, og anger ved å karakterisere offeret for handlingen som umenneskelige eller uverdige.
 - Eksempler: «Åh, de er bare lokale fattigfolk, som er tafatte, unintelligente, og ikke bryr seg om hvordan de lukter» ... «klart vi kan legge rørene gjennom den landsbyen», «De er kakkelakker» (Hutuene om Tutsiene, Rwanda 1994).
 8. Skyldattribuering:
 - Ved å attribuere skyld for den umoralske handlingen til offeret kan
 - den den moralske aktøren (person, gruppe, organisasjon) derigjennom redusere sitt psykologiske ansvar.
 - Eksempler: «De er skyld i det selv». «De fortjener det».
 9. (De-emosjonalisering):
 - De-emosjonalisering av agents selvbilde.
 - Eksempler: «Jeg støtter meg på ren logikk», «Jeg føler ingen ting», «Følelser er irrasjonelt»

Oppgave 4:

- Dette anser jeg som en relativt spesifikk og vanskelig oppgave.
- Frans de Waal skriver om og kritiserer overflate-teorien i boken «Primates and philosophers».
- Overflateteorien går ut på at menneske kun er moralsk/sosial/omsorgsfull/empatisk/altruistisk på overflaten, og at dette er en kulturell overflate som dekker en mørk, egenrådig, og egoistisk natur.
- De Waal viser empirisk at det er mye altruisme, sosialitet, empati og altruisme i menneskelig nature, og i andre primater vi er i slekt med. Dette er en kritikk mot den utbredte oppfatningen om sosial adferd som «fordekt egoisme».

Oppgave 5:

- Dette anser jeg også som en relativt spesifikk og vanskelig oppgave.
- Tanken om etikk som et prosjekt stammer fra Philip Kitchers bok «The ethical project»
- Tanken er at samfunnsmoralen vi har forandrer seg hele tiden og er et resultat av en kulturell-biologisk evolusjon som startet for lenge siden.
- Det samfunnsmessige prosjektet bygger på de normbaserte strukturene som allerede tilstede i samfunnet samtidig som det søker løsninger på nye eller stadig flere samfunnsmessige utfordringer.
- Det samfunnsmessige prosjektet utfyller viktige funksjoner, blant annet i tilknytning til koordinering av kollektiv adferd og ivaretagelse av kollektive goder.
- Naturalistisk etikk.
- Pragmatisk etikk.
- Etikk på samfunnsmessig plan.
- Innenfor rammen av det etiske prosjektet, og med det som samfunnsmessig rammebetingelse, har også individuelle moralske aktører sine egne prosjekter og planer.

